

GRIBAS IZPAUDUMA NOZĪME TIESISKA DARĪJUMA NOSLĒGŠANĀ

THE MEANING OF EXPRESSION OF INTENT IN LEGAL TRANSACTIONS*

Laura Kadile, Mg. iur.

Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes
doktora studiju programmas “Juridiskā zinātne” 2. kursa studente,
Latvijas Universitātes Medicīnas fakultātes pētniece

Summary

The expression of will is a crucial aspect of lawful transaction in civil law. The will of the individual and its expression is significant in ensuring for the ability of an individual to enjoy and exercise his or her right to self-determination, as well as for the legal transaction to be recognized as valid.

Only the transactions made by a person capable of expressing their free will and being able to be aware of the content and consequences of the legal transaction are in force. Therefore, the observation and assessment of such capacity is particularly important in view of the fact that, in circumstances where a person is unable to express his will freely, he may be denied the right to enter into a legal transaction, or, if the legal transaction has been concluded in circumstances where the individual has not been able to express free will, such transaction may be declared invalid.

Atslēgvārdi: tiesisks darījums, gribas izpaudums, brīva griba, privātautonomija.

Keywords: legal transaction, expression of will, free will, private autonomy.

Ievads

Tiesisks darījums ir nozīmīgākais juridiskais instruments, kuru tiesību subjekti, darbojoties privāto tiesību jomā, izmanto savu mantisko un nemantisko interešu īstenošanai. Tiesiskais darījums tā teorētiskās un praktiskās nozīmes dēļ ir pats svarīgākais civiltiesību institūts un viens no saistību rašanās pamatiem. Protams, tiesiskā darījuma institūts netiek izmantots abstraktā veidā, jo noslēgti tiek konkrēta veida darījumi, piemēram, pirkuma līgumi, darba līgumi, īres līgumi. Tostarp tiesiski darījumi var tikt noslēgti ārstniecības iestādē, personai atrodoties ierobežotas rīcībspējas stāvoklī vai arī situācijā, kurā tā nespēj saprast savu darbību

---

* This paper is prepared within the research project “Towards a human rights approach for mental health patients with a limited capacity: A legal, ethical and clinical perspective”, No. lzp-2020/1-0397.

nozīmi vai tās vadīt. Tādēļ gribas izteikuma kā tiesiska darījuma nozīmīgākā pamatelementa konstatēšana ir svarīga, vērtējot tiesiska darījuma spēkā esamību.

1. Tiesiska darījuma jēdziens un tā izpratne

Civiltiesības regulē līdztiesīgu dalībnieku savstarpējās mantiskās un nemantiskās tiesiskās attiecības, kā arī dažādu labumu piederību un apgrozību. Civiltiesību pamatprincips ir privātautonomija, kas savukārt ir personiskās brīvības izpausme.¹ Tiesisks darījums ir svarīgākais no juridiskajiem faktiem.² Tieši tiesiskajos darījumos visplašāk izpaužas privātpersonu autonomijas princips.³ Tādēļ tieši tiesiskais darījums visupirms ir privātautonomijas līdzeklis.⁴ Tiesiska darījuma institūts ir ietverts Latvijas Civillikuma ceturtais daļas “Saistību tiesības” pirmajā nodaļā “Tiesiski darījumi vispār”. Attiecīgi Civillikuma 1403. pants ietver tiesiska darījuma definīciju (*tiesisks darījums ir atļautā kārtā izdarīta darbība tiesisku attiecību nodibināšanai, pārgrozīšanai vai izbeigšanai*).⁵

Interpretējot iepriekš minētajā tiesību normā ietvērto tiesiska darījuma jēdzienu gramatiski, pirmkārt, ir izceļams, ka darījums likuma izpratnē var būt tikai “tiesisks”. Tas gan izriet arī no paša jēdziena nosaukuma, jo Civillikumā tiek lietots jēdziens “tiesisks darījums”, tādā veidā jau uzreiz pašos pamatos izslēdzot iespēju prettiesisku darījumu uzskatīt par tādu, kas varētu nodibināt, pārgrozīt vai izbeigt jebkādas tiesiskas attiecības. Tāpēc tiesisks darījums ir vai nu likumā paredzēta rīcība, vai arī rīcība, kura tieši nav likumā paredzēta, bet kura nav pretrunā ar likumu.⁶

Tomēr ne katra tiesību subjektu veikta darbība būtu *a priori* atzīstama par tiesisku. Civillikuma 1403. pants būtu jātulko sistēmiski ar Civillikuma 1404. pantu⁷, kurā uzskaitīti pieci darījumam nepieciešamie elementi, kas ņemami vērā, vērtējot darījuma juridisko spēku. Attiecīgi – darījuma dalībnieki, tiesisku darījumu priekšmets, gribas izteikums un īstums, darījuma sastāvdaļas, kā arī forma. Aplūkojot tiesiska darījuma regulējumu sistēmiski ar citu valstu tiesībās regulēto tiesību institūtu, tad, piemēram, Francijas Civilkodekss⁸ tieši nenošķir tiesisku darījuma institūtu no līguma institūta. Sistēmiski šis institūts iekļauts Francijas Civilkodeksa trešajā daļā “Īpašuma iegūšanas veidi”, kurā regulēti tādi īpašuma iegūšanas veidi kā mantošana, dāvinājums un testaments, līgumi un citas saistības. Trešā sadaļa (*Titre troisième*) savukārt reglamentē divpusēja tiesiska darījuma – līguma – institūtu. Šeit būtiski izcelt, ka termins “tiesisks darījums” Latvijas tiesību sistēmā ir atzīstams par plašāku jēdzienu nekā “līgums”. Līgums ir atzīstams par darījumu, bet ne jebkurš darījums ir uzskatāms par līgumu.

¹ Balodis K. Ievads civiltiesībās. Rīga: Zvaigzne ABC, 2007, 20. lpp.

² Гамбаров Ю. С. Курс гражданского права. Том I. Часть общая. С.-Петербург: типография М. М. Стасюлевича, 1911, с. 668.

³ Balodis K. 2007, 150. lpp.

⁴ Wolf M., Neuner J. Allgemeiner Teil des Bürgerlichen Rechts, 10. Auflage. München: Beck, 2012, § 28, Rn. 1, S. 311; Medicus D. Allgemeiner Teil des BGB, 10. Auflage, Heidelberg: Müller, 2010, Rn. 175, S. 79.

⁵ Civillikums: LV likums. Ziņotājs, 30.01.1992., Nr. 4.

⁶ Grūtups A., Kalniņš E. Civillikuma komentāri. Trešā daļa. Lietu tiesības. Īpašums. 2. papild. izd. Rīga: Tiesu nama aģentūra, 2002, 115. lpp.

⁷ Civillikums: LV likums. Ziņotājs, 30.01.1992., Nr. 4.

⁸ Гражданский кодекс Франции (Кодекс Наполеона). Code civil des Français (Code Napoleon). Pervod s francuzkogo. Moskva. Berlin. Infotropik Media, 2012, S. 194.

Savukārt Vācijas tiesību regulējumā, proti, Vācijas Civillikumā (*Bürgerliches Gesetzbuch*⁹ (turpmāk – BGB), atšķirībā no Francijas Civillkodeksa un Latvijas Civillikuma regulējuma, piemēram, netiek izdalīti un izsmēloši vienkopus uzskaitīti tiesiskā darījuma elementi, kā arī definēts pats tiesiska darījuma jēdziens salīdzinājumā ar Latvijas Civillikuma regulējumu. Neraugoties uz to, arī Vācijas tiesībās, tāpat kā Latvijas un Francijas tiesībās, par vispārēju un imperatīvu darījuma elementu tiek atzīts vismaz viens dalībnieka gribas izteikums.¹⁰ Tomēr, tāpat kā visās citās valstīs, kuru civiltiesības pamatā ir recipētas no romiešu tiesībām, arī BGB ietver tiesību normas, kurās noteikti gadījumi, kad darījums ir atzīstams par spēkā neesošu. Minētie gadījumi ir plašāki par Latvijas normatīvajā regulējumā ietvertajiem pamatiem.

Vienotas Eiropas līgumtiesību izpratnes un satura veidošanai, tiesiska darījuma jēdziena detalizētākai izpratnei nepieciešams aplūkot arī Vienotā norādījumu projekta regulējumu¹¹ (*Draft Common frame of Reference*; turpmāk – DCFR). DCFR norādītā klasifikācija, juridiskus aktus nodalot no līgumiem, neatbilst Latvijā pieņemtajai tiesisku darījumu klasifikācijai. Saskaņā ar DCFR, proti, tā II grāmatas 1:101. pantu, par juridisku aktu tiek atzīts jebkurš izklāstījums vai piekrišana, kas tieši vai netieši izteikta no rīcības, kurai kā tādai ir juridisks spēks. Tas var būt vienpusējs, divpusējs vai daudzpusējs. Savukārt ar līgumu tiek saprasts juridisks pamats, kurš sastāv vismaz no viena vai vairākiem gribas izteikumiem, kas patstāvīgi vai saistībā ar citiem spēkā esamības priekšnoteikumiem nodrošina tiesisko attiecību izveidi vai rada citas tiesiskās sekas.¹² Tādēļ tieši griba ir darījuma noslēgšanas pamats, kas savukārt veidojas dažādu motīvu ietekmē. Tieši personas gribas izteikums nosaka vēlamu tiesisko seku iestāšanos. Tiesiskās sekas pašos tās pamatos sastāv no tiesību vai tiesiskajām attiecībām.¹³ Līdz ar to darījums pēc savas būtības būtu atzīstams par gribas aktu, kurā izšķir darījuma dalībnieku iekšējo gribu un šīs gribas izpausmi.

2. Gribas izteikums kā tiesiska darījuma pamatelements

Līdz pat šodienai dažādu zinātņu pārstāvji ir centušies definēt brīvas gribas jēdzienu, tostarp filozofijas zinātnes dižgari. Filozofs Džons Loks gribu raksturojis kā dvēseles spēku izdarīt domāšanas operācijas un ķermeņa kustības, izceļot, ka griba ir zināmu nodomu, mērķu un uzdevumu piepildīšana ar mūsu apziņas aktīvo spēku palīdzību. Griba ir mūsu apziņas darbīgā puse. Bez gribas apziņai vēl ir daudz citu funkciju – domāšana, jūtas, atmiņa, bet nav šaubu, ka šo citu funkciju darbība iespējama vienīgi tad, ja gribu uzlūkojam kā darbošanās priekšnoteikumu.¹⁴ Tādējādi Džona Loka filozofija vērs sava klausītāja uzmanību uz gribu kā

⁹ Bürgerliches Gesetzbuch – German Civil Code (Vācijas Civillikums). Pieejams: http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/ [aplūkots 01.03.2021.].

¹⁰ Larenz K., Wolf M. Allgemeiner Teil des bürgerlichen Rechts, 8. Aufl. München: Beck, 1997, S. 123.

¹¹ Communication from the Commission to the European Parliament and the Council. A more coherent European contract law. An Action Plan. COM (2003) 68 final. Commission of the European Communities. Brussels, 12.02.2003.

¹² Beale H., Fauvarque-Cosson B., Rutgers J., Tallon D., Vogenauer S. Cases, Materials and Text on Contract Law, 2nd ed. Oxford: Hart Publishing, 2010, p. 42.

¹³ Creifelds C. Rechtswörterbuch, 21. Auflage. München: Verlag C. H. Beck, 2014, S. 1028.

¹⁴ Students J. A. Gribas audzināšanas metodes. Izglītības Ministrijas Mēnešraksts, 1929, Nr. 2, 112. lpp.

priekšnosacījumu it visam, tostarp skaidri nodalot gribas un apziņas nozīmi šādos ķermeņa funkciju procesos.

Par gribu 4. gadsimtā bija izteicies arī Svētais Augustīns. Viņš izteica pieņēmumu, ka dvēseles un ķermeņa darbības kontrolē griba. Griba ir tā, kas virza dvēseli pašizziņai, griba no dvēseles “izņem” idejas, kas tajā ir. Augustīns nesniedz noteiktu gribas jēdziena definīciju, no viņa darbiem ir pilnīgi skaidrs, ka griba (*voluntas* – latīņu val.) ir tas, ar ko mēs izvēlamies kaut ko darīt. Citiem vārdiem, tā ir patstāvīga un pilnīgi brīva saprātīgas dvēseles spēja pieņemt lēmumu, izvēloties kādu no rīcības iespējām. Šīs rīcības iespējas piedāvā pārējās dvēseles spējas – sajūtas, dziņas vai prāts (*intellectus, ratio*).¹⁵

Neskatoties uz atsevišķu filozofu centieniem definēt gribas jēdzienu un tā saturu, filozofijas zinātnē “brīvas gribas” definīcija līdz pat šai dienai nav skaidrota, tāpēc pakļauta plašām diskusijām.¹⁶

Gribas izteikuma funkcija Civillikumā ir cieši saistīta ar privātautonomijas principu. Privātautonomija ir individa tiesisko attiecību pašnoteikšanās princips pēc viņa gribas.¹⁷ Tiesiskās attiecības, noslēdzot tiesiskos darījumus, individs var veidot pēc savas gribas. Tiesiskais darījums ir privātautonomijas līdzeklis,¹⁸ bet gribas izteikums savukārt ir līdzeklis tiesiska darījuma izpildei. Līdz ar gribas izteikumu tiek noteikts, kādas tiesiskās sekas tiesiskais darījums var radīt. Gribas izteikuma nozīme ir spēja tiesiski ar to rīkoties. Kā norādījis Vācijas tiesību zinātnieks D. Medicus, “Gribas izteikums ir tiesiska darījuma līdzeklis, kas savukārt ir arī privātautonomijas līdzeklis”.¹⁹

Nemot vērā, ka tiesiski darījumi ir iedalāmi vienpusējos un divpusējos (daudzpusējos) darījumos, gribas izteikums un tā īstums ir ņemams vērā, noslēdzot, piemēram, līgumu, kurš ir viens no tiesiska darījuma veidiem un kura noslēgšanai ir nepieciešama pušu vienošanās, kā arī vērtējams vienpusējā tiesiskā darījumā. Tā, piemēram, līgumu kā vienu no tiesiska darījuma veidiem atbilstoši Civillikuma 1427. panta nosacījumiem veido divi saskanīgi gribas izteikumi.

Nemot vērā, ka tiesisks darījums ir tiesību subjektu gribas akts, par katra tiesiska darījuma pamatelementu Civillikuma 1427. panta izpratnē atzīstams gribas izteikums, t. i., uz noteiktu tiesisku seku iestāšanos vērsts privāts gribas izpaukums.²⁰ Gribas izteikums ir personas gribas izpaukums, kas vērsts uz noteiktu tiesisko seku iestāšanos.²¹ Gribas izteikums atbilstoši Civillikuma 1427. pantam²² pieder pie tiesiska darījuma būtības, bet divpusējā vai vairākpusējā darījumā vajadzīgs visu tā dalībnieku saskanīgs gribas izteikums. Kamēr griba nav vēl izteikta, tai nav nekāda tiesiska spēka. Turklāt tieši personas brīvi pausta griba ir ārējs apliecinājums tam, ka darījuma dalībnieks vēlas panākt darījumam raksturīgo

¹⁵ Stump E., Kretzman N. (eds.). *The Cambridge Companion to Augustine*. Cambridge: Cambridge University Press, p. 222.

¹⁶ Habermeyer, E. Saß, H. Ein am Willensbegriff ausgerichteter, symptomorientierter Ansatz zur Prufung der Geschäftsfähigkeit. *Fortschritte der Neurologie und Psychiatrie*, 2002, Vol. 70 (1), S. 5–10.

¹⁷ Flume W. *Allgemeiner Teil des Bürgerlichen Rechts*, Bd. 2 – Das Rechtsgeschäft, 4. Auflage. Berlin: Springer, 1992, § 1, S. 1.

¹⁸ Wolf M., Neuner J. *Allgemeiner Teil des Bürgerlichen Rechts*, 10. Auflage. München: Beck, 2012, § 28, Rn. 1, S. 311; Medicus D. *Allgemeiner Teil des BGB*, 10. Auflage, Heidelberg: Müller, 2010, Rn. 175, S. 79.

¹⁹ Medicus D. *Allgemeiner Teil des BGB*, 10. Auflage, Heidelberg: Müller, 2010, Rn. 175, S. 79.

²⁰ Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 15.12.2010. spriedums lietā Nr. SKC-157/2010.

²¹ Kalniņš E. *Tiesisks darījums. Privāttiesību teorija un prakse*. Rīga: Tiesu nama aģentūra, 2005, 137. lpp.

²² *Ibid.*

tiesisko seku iestāšanos.²³ Līdz ar to divpusēja vai daudzpusēja tiesiska darījuma noslēgšanas gaitā, atšķirībā no vienpusēja tiesiska darījuma, ir jākonstatē tieši brīvas gribas rezultātā sniegtā oferte un akcepts.

Gribas saskaņošana nav atzīstama par vispārēju prasību, kas būtu attiecināma uz ikviena tiesiska darījuma noslēgšanu. Saskaņīgs gribas izpaudums ir nepieciešams, tikai noslēdzot daudzpusējus darījumus. Tātad minētā prasība nav attiecināma uz vienpusējiem darījumiem, jo tie sastāv no vienas personas gribas izteikuma.

Līdz ar to gribai, lai rastos tiesiskas sekas, ir jābūt izteiktai, izrādītai, izpaustai kādā objektīvi uztveramā veidā (sk. Civillikuma 1428. pantu), izsakot savu piekrišanu konkrētā darījuma noslēgšanai. Piekrišana ir kāda fakta vai priekšlikuma pozitīva vērtējuma izpausme, kas var būt gan darījuma veidošanas sastāvdaļa (akcepts), gan kāda stāvokļa, fakta, arī pārkāpuma apliecinājums.²⁴ Nav šaubu, ka pušu patiesā griba, kas nav atradusi izpausmi gribas izteikumā, jāņem vērā jautājumā par darījuma spēku, tomēr ne visos gadījumos, bet tikai likumā norādītajos gadījumos. Citādi var tikt sagrauta katra darījuma un tiesību stabilitāte kopumā. Nevar, piemēram, atcelt gribas izteikumu, pamatojoties uz to, ka tas izdarīts aiz izklaidības un tāpēc neatbilst patiesai gribai. Nevar atsaukties, lai apgāztu darījumu, uz gribas iekšējiem motīviem, ciktāl tie nav izpaudušies gribas izteikumā, un tāpēc arī tie nepakļaujas otras puses apsvērumiem.²⁵

Kopumā izšķir trīs galvenās brīvas gribas sastāvdaļas jeb komponentes no filozofijas viedokļa.²⁶ Pirmais elements ir tiesības brīvi rīkoties, ar to saprotot brīvu iespēju izvēlēties starp vairākām alternatīvām.²⁷ Ja cilvēkam nav dota iespēja izvēlēties no vairākām alternatīvām un tam ir noteikts rīkoties kādā īpašā un jau iepriekš noteiktā veidā, nevar atzīt, ka tam piemīt tiesības brīvi rīkoties. Otrkārt, brīva rīcība var tikt saprasta kā mērķtiecīga rīcība vai izvēle. Uzvedība nav uzskatāma par brīvas gribas vadītu, ja persona nerīkojas skaidri saprotama mērķa labā. Treškārt, lai persona spētu rīkoties brīvi, šīs rīcības pamatā ir jābūt leģitīmam iemeslam,²⁸ kas pamato personas izvēli, izšķiroties par labu vienai no vairākām alternatīvām.

Visi iepriekš ieskicētie mēģinājumi izveidot vispārpieņemtu brīvas gribas definīciju tomēr nespēj atrisināt pamatproblēmu, proti, brīvas gribas konstatēšanu, jo tieši bez brīvi pausta gribas izteikuma tiesiskais darījums nevar pastāvēt.

3. Gribas izpauduma konstatēšana tiesiskā darījumā

Kā norādījis Virdžīnijas Universitātes (ASV) profesors R. E. Skots, "precīza gribas izteikumu saskaņošanas konstatēšana ir pamats, lai noteiktu, vai konkrēto

²³ Larenz K., Wolf M. Allgemeiner Teil des Bürgerlichen Rechts, 9. Auflage. Munchen: C. H. Beck, 2004, § 22, S. 1.

²⁴ Latvijas Republikas Civillikuma komentāri. Ceturtā daļa. Saistību tiesības. Autoru kolektīvs prof. K. Torģāna vispārīgā zinātniskā redakcijā. Rīga: Mans Īpašums, 1998, 37., 40. lpp.

²⁵ Agarkovs M. M., Bratuss S. N., Genkins D. M., Serebrovskis V. I., Škundins Z. I. Civiltiesības. I sējums. Prof. M. M. Agarkova un prof. D. M. Genkina redakcijā. Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība, 1946, 119.–120. lpp.

²⁶ Walter H. Neurophilosophy of free will: From libertarian illusions to a concept of natural autonomy. Cambridge: MIT Press, 2001.

²⁷ Kane R. The significance of free will. New York: Oxford University Press, 1998.

²⁸ Free will and mental disorder: Exploring the relationship. Pieejams: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2975916/#CR2> [aplūkots 01.03.2021.].

savstarpējo apsolījumu izpildi var aizsargāt ar civiltiesiskiem aizsardzības līdzekļiem”²⁹. Gribas īstuma noskaidrošana ietver vairākus kritērijus. Pirmkārt, jāpārliecinās, vai persona vispār var paust savu viedokli mutiski, rakstiski vai ar kādām citām darbībām, kas nepārprotami liecina par personas konkrētu gribu. Šādu iespēju paredz Civillikuma 1428. panta pirmā un otrā daļa, kurā norādīts, ka gribu var izteikt vai nu noteikti, vai klusējot. Turklāt noteikts gribas izteikums var būt veikts vai nu ar vārdiem (mutiski vai rakstiski), vai ar zīmēm, kam ir vārdu nozīme. Otrkārt, jānoskaidro, vai persona saprot, ko tieši viņa vēlas ierakstīt tiesiska darījuma tekstā, proti, kādas būs līdzēja tiesības un pienākumi. Un, treškārt, vai persona apzinās savas rīcības sekas, proti, kādas tiesības un rīcības brīvības apjoms tiks piešķirts līdzējam.³⁰

Lai noskaidrotu patieso tiesiska darījuma dalībnieku gribu, noslēdzot tiesisko darījumu, tiesai, kā tas atzīts Vācijas tiesas praksē, ir jāpārbauda, vai darījuma dalībnieks “pieņēmis neatkarīgu lēmumu, balstoties uz racionāliem apsvērumiem un izšķiroties par labu tam, ko uzskatījis par pareizu tā brīža izvēli, vai darījuma dalībnieka tā brīža pārmērīgos apsvērumus tiesiska darījuma noslēgšanas brīdī, kas radušies garīgu traucējumu iespaidā, un personas gribu kontrolēja tādā apmērā, kas izslēdz darījuma dalībnieka brīvu gribu”³¹.

Lai noteiktu, vai persona, noslēdzot tiesisku darījumu, ir spējusi paust brīvu gribas izpaudumu, ir jāspēj atbildēt uz juridisku jautājumu, kā izšķirošo faktoru vērtējot konkrētās personas vispārīgo ainu, ņemot vērā personas iepriekšējo medicīnas vēsturi un citus ārējos apstākļus.³² Tādēļ pirmšķietami noteikt, ka šāds gribas izteikums būtu nosakāms tikai pēc bioloģiskiem un neiroloģiskiem atklājumiem, nebūtu pareizi, ņemot vērā, ka esošās juridisko un medicīnas, precīzāk, psihiatrijas, zināšanu atšķirības īpaši apgrūtina juridiskajā strīdā iesaistītos psihiatrijas ekspertus – izprast juridiskos priekšnoteikumus un piemērot tos praktiski. Eksperti ir atzinuši, ka saskaras ar izaicinošu uzdevumu, saskaņojot tiesību teoriju ar psihiatriski medicīnisko teoriju, lai tās varētu kalpot kā nodegrigs lēmuma pieņemšanas palīgs tiesību piemērotājam.³³

Šobrīd spēkā esošā tiesību doktrīna un tiesu prakse Vācijā arvien vairāk uzsver, ka ne vien personas griba, bet arī intelekts ir ņemams vērā gribas izteikuma noteikšanā. Ir atzīstams, ka nepietiek vien ar gribas trūkumiem, lai atzītu, ka persona nav bijusi spējīga paust brīvu gribas izpaudumu, jo arī intelektuāli augsti attīstīts cilvēks var būt nespējīgs paust spēkā esošu un brīvu gribas izpaudumu apstākļos, ja persona nespēj pieņemt saprātīgus lēmumus.³⁴

²⁹ Scott R. E., Leslie D. L. *Contract Law and Theory*. The Michie Company. Law Publishers. Charlottesville, Virginia, 1995, p. 155.

³⁰ Mazapša A. Rīcībasējas institūta tiesiskais regulējums un tā piemērošana praksē. *Jurista Vārds*, 17.05.2016., Nr. 20 (923), 16.–25. lpp.

³¹ Vācijas Impērijas tiesas (Reichsgericht) 06.10.1930. spriedums lietā Nr. IV 583/29. Pieejams: <https://dejure.org/dienste/vernetzung/rechtsprechung?Gericht=RG&Datum=06.10.1930&Aktenzeichen=IV%20583/29>

³² Cording C. *Kriterien zur Feststellung der Testier(un)fahigkeit*. Zeitschrift für Erbrecht und Vermögensnachfolge (ZEV). München: C. H. Beck, 2010, S. 115 (117).

³³ Oefele K. v, Saß, H. *Die forensisch-psychiatrische Beurteilung von freier Willensbestimmung und Geschäftsfähigkeit*. *Versicherungsmed*, 1994, S. 167 (169). Autori konfliktu raksturo vēl spēcīgāk, nosakot, ka “No psihiatrijas perspektīvas brīva gribas izpauduma teorētiskā konstrukcija, attiecīgi šādas gribas noteikšana nav iekļaujama nosoloģijas sistēmā”; Janzarik W. *Seelische Struktur als Ordnungsprinzip in der forensischen Anwendung*. *Der Nervenarzt*. Berlin: Springer Medizin Verlag GmbH, 1993, S. 427 (432).

³⁴ Staudinger J. von. *Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen*. Buch 1, Allgemeiner Teil, §§ 90–124, 130–133. Neubearbeitung. Berlin: Sellier / de Gruyter, 2017, §

Vācijas tiesībās šobrīd jau pastāv vienots viedoklis, ka atbilstoši sertificētiem tiesu ekspertiem būtu jāsadarbojas ar tiesu lietas iztiesāšanas gaitā un sprieduma sastādīšanas procesā³⁵, sniedzot tiesai nepieciešamās konsultācijas par konkrētiem medicīniskiem terminiem, kā arī izskaidrojot medicīniskajā dokumentācijā un eksperta atzinumos ietverto terminoloģiju un secinājumus.

Kopsavilkums

1. Tiesisks darījums pēc savas būtības ir tā dalībnieku saskanīgi gribas izteikumi daudzpusējā tiesiskā darījumā un dalībnieka gribas izteikums vienusējā tiesiskā darījumā. Tādēļ tieši brīvi pausts gribas izpaudums, kas vērstas uz noteiktu tiesisko sekas iestāšanos, ir atzīstams par privātautonomijas līdzekli, tiesiska darījuma pamatelementu un darījuma spēkā esamības priekšnoteikumu. Vienpusējā tiesiskā darījumā ir ņemams vērā un vērtējams viens gribas izteikums, kas šo darījumu veido.
2. Noslēdzot tiesisko darījumu, no personas tiek sagaidīta izpratne par darījuma tiesisko dabu, tajā ietvertajiem noteikumiem un tā tiesiskajām sekām. Tieši tiesas uzdevumos ietilpst darījumu iztulkot, noskaidrot darījuma dalībnieku patieso gribu.
3. Lai varētu konstatēt personas brīvas gribas izpaudumu un personas apziņas spējas noslēgt tiesisku darījumu, attiecīgi to, vai persona apzinās šāda darījuma sarežģītību, tā uzbūvi, tajā ietverto terminoloģiju un darījuma tiesiskās sekas, jāspēj novērtēt, vai persona savu gribu spēj izpaust, vai iepriekš pausto gribu ir sapratusi un apzinās savas rīcības sekas, tostarp ievērojot personas medicīnisko vēsturi un citus ārējos apstākļus.
4. Lai novērtētu un izlemtu to, vai persona tiesiska darījuma noslēgšanas brīdī ir paudusi brīvu gribu, kā arī to, vai persona ir apzinājusies tiesiska darījuma saturu un sapratusi no tiesiskā darījuma izrietošās tiesiskās un faktiskās sekas, nepieciešams nodrošināt tiesību zinātnieku un medicīnas speciālistu kopīgu sadarbību, konstatējot un vērtējot brīvas gribas izpaudumu tiesiskā darījumā.

104–115, Rn. 20. Šāda atziņa pausta arī LKG Frankfurt, Urteil vom 28.11.1991. – 15 U 13/89, NJW-RR 1991, S. 763 (764).

³⁵ Jessnitzer K., Frieling G. Der gerichtliche Sachverständige. Ein Handbuch für die Praxis. Köln: Carl Heymanns Verlag, 2000, S. 51.